

Egy különös élet

Interjú Bojár Iván Andrással

MULADI BRIGITTA

Bojár Ivánt karizmatikus újságíróként, műkritikusként ismertük. Távoli emlékeimben kellemes hangú, kiválóan beszélő, elhivatott, széles látókörű kultúrdiplomataként jelenik meg. Azt azonban még a hozzá közel állók sem tudták Bojár Iván András édesapjáról, hogy a képzőművészet gyakorlása inkább meghatározta személyiségét, mint a médiában betöltött szerepe. Ha ma rákeresünk az interneten, elsőként a híres magyar festők között találjuk, a Kieselbach Galéria oldalán poétikus lírai absztrakt festményeit látjuk.

BOJÁR IVÁN ANDRÁS: Ha a festészetét nézzük, az látszik, hogy a maga zárt világában ezekkel a művészekkel érezhetett természetes közösséget. A mindennapok szintjén mint művészeti írónak volt köze hozzájuk, nem pályatársként. Barcsay Jenővel még interjúkötetet is készített a szentendrei mozaik kapcsán. Úgy sejtem, ez az európaias, franciás kötődés még az 50-es évek végéről származhat, amikor technikailag már felkészülten ugyan, de formanyelvi értelemben útkereső fázisban lehetett. Ekkoriban díszleteket tervezett Pécsen, kapcsolatban volt Martyn Ferencsel. Már a díszletei is, az azokhoz készített vázlatok, tanulmánytervek is érett szemléletet mutattak. Talán épp ezek vitték

BOJÁR IVÁN: *Szabad állat*, 1960, olaj, fa

Lírai absztrakt stílusa nem meglepő, hiszen a heves teoretikai vitákban az absztrakció létjogosultsága mellett, az Európai Iskola művészeit (Gyarmathy Tihamér, Bálint Endre, Ország Lili, Lossonczy Tamás, Zemplényi Magda stb.) tekintette relevánsnak abban a korban.

el őt a tiszta festészetig. Nyilván nem csak személyes kapcsolatokon keresztül fogadta be korának művészeti impulzusait, hiszen művészettörténészként széleskörűen tájékozott volt. Az Európai Iskola által képviselt értékrend, kifejezőmód azonban csak ma evidencia, akkoriban a legkevésbé sem volt az. Ha valaki az ő idejében „műkedvelő” módon fordult a festészet felé, nem volt magától értetődő, hogy a legfinomabb absztrakció, a szürrealizmussal kevert

érzelmes és intellektuális festészet nyelvén beszéljen. Erre ott volt egy sor divatos, elfogadott, érvényesülésre és pozitív visszacsatolásokra, sikerélményre lehetőséget kínáló realista, félrealista, közérthetőbb irányzat. Az a festészet, amit magának, úgymond eleve az íróasztalfióknak hozott létre, a lehető legőszintebb tevékenységet jelentette. Neki nem voltak kiállításai, többnyire még a barátai, kollégái sem tudták, hogy fest. Ennek a lélektanához alaposan kell érteni a kort, az 50-es, 60-as évek világát.

Bojár Iván András

fotó: Bellai László

Mikor derült ki számodra, hogy édesapád tehetséges művész volt?

B. I. A.: Amikor művekként tudtam a képeire tekinteni. Egész életemben költözésről költözésre hordoztam magammal az életművét. Nyűg volt, de elengedhetetlen. Ott voltak a képei az orrom előtt, de az apámmal kapcsolatos ellentmondásokkal teli érzelmek szemüvegét viseltem. Azon keresztül nem tudtam műveknek látni a képeit, csak egy nehéz és zaklatott belső életű ember életfolyam-hordalékainak. Aztán egy alkalommal bekereteztetem a képeket, fölraktam közülük párat a falamra, amitől a munkák lelökték magukról a hárítást, a meg nem értés fátylát.

Nagyon szép, amit mondasz. Nem ismeretlen, hogy az évek folyamán ballasztként nehezedik kapcsolatainkra társunk, szüleink időigényes „hőbortja”. Írásaidban egy másik apa felfedezéséről beszélsz. Neked mit jelentett gyerekként az ő „hobbija”?

B. I. A.: Amikor négy-ötévesen öntudatra nyíltam, már nem dolgozott. Volt a lakásunkban egy hideg, fűtetlen udvari helyiség, apám műterme, ahová nem volt szabad bemennem, nehogy bántsam a holmiját. Ha mégis bementem, egy elhagyott sötét szoba fogadott, beszáradt konzervdobozokban árválkodó ecsetekkel, érdekes késekkel, spachtlikkal, melyekre ki tudja, mikor elsötétedett festékek ragadtak. Nem értettem, miért nem mehetek a rendtelenségbe, mit ronthatnék én a helyzeten, pláne, hogy mindez, a terpentines doboz szaga, a félbehagyott képek inspiráló nyitottsága nagyon izgalmas volt. Évek teltek el így. Az elkülönülő helyiség egyre szomorúbb és értelmetlenebb lett. Akkor még nem

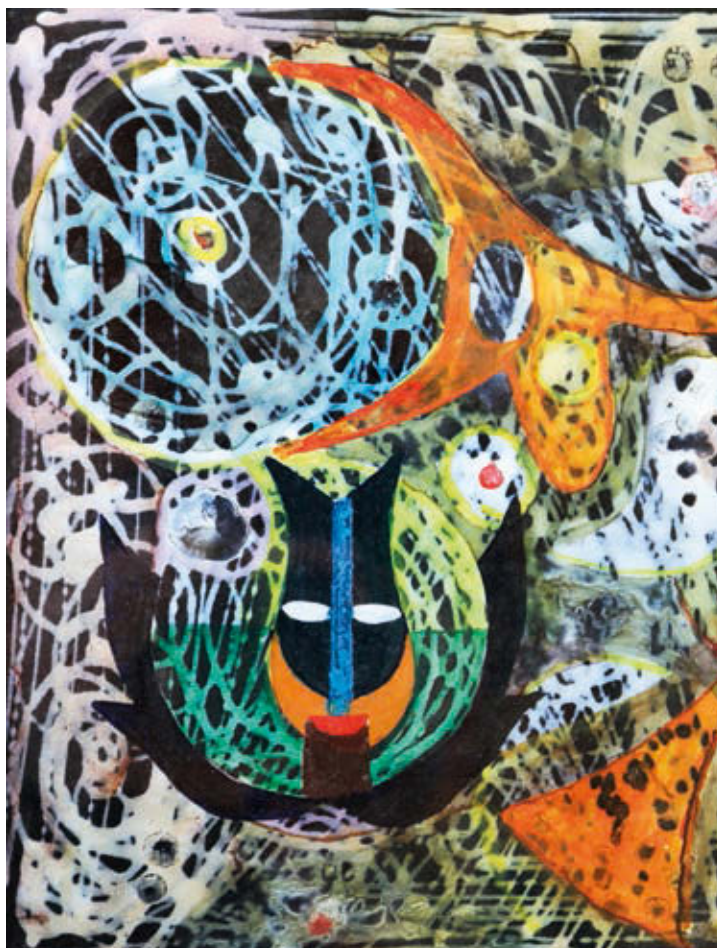
tudtam volna nevén nevezni, de valamiféle elakadás, zsákutca képtelenségét szimbolizálta az életünkben.

Családi életetekben a festés „titkos” tevékenység volt?

B. I. A.: Nem volt titkos tevékenység. Vannak akvarellek a családban, jó kézzel, könnyedén megfestett darabok, melyeket apám anyja készített. Anyámtól is maradt néhány olajképem, melyeket jókedvében, olaszországi utazásától inspirálva készített. És kamaszkoromban én is festettem. Harmadik rostán estem ki a Képző felvételijéről. Kevésen múlt, hogy ne váljon szomorú, féltehetségű művész belőlem.

Míg édesanyád élt, a hagyatékhhoz milyen volt a viszonyod?

B. I. A.: Megvolt, számon tartottuk, de bennem nem volt még készlet, hogy elővegym és rendezni kezdem. Magammal, a saját munkáimmal, más dolgokkal voltam elfoglalva. Anyukám viszont nagyon kérlelt, hogy csináljak kiállítást apámnak. Ő tudta mindazt, amit én nem. Amit én csak most tudok. Miután anyám meghalt, részben az iránta érzett gyászban apám felé is újraélt gyász, részben a

BOJÁR IVÁN: *Kacagó ördög*, 1960, vegyes technika

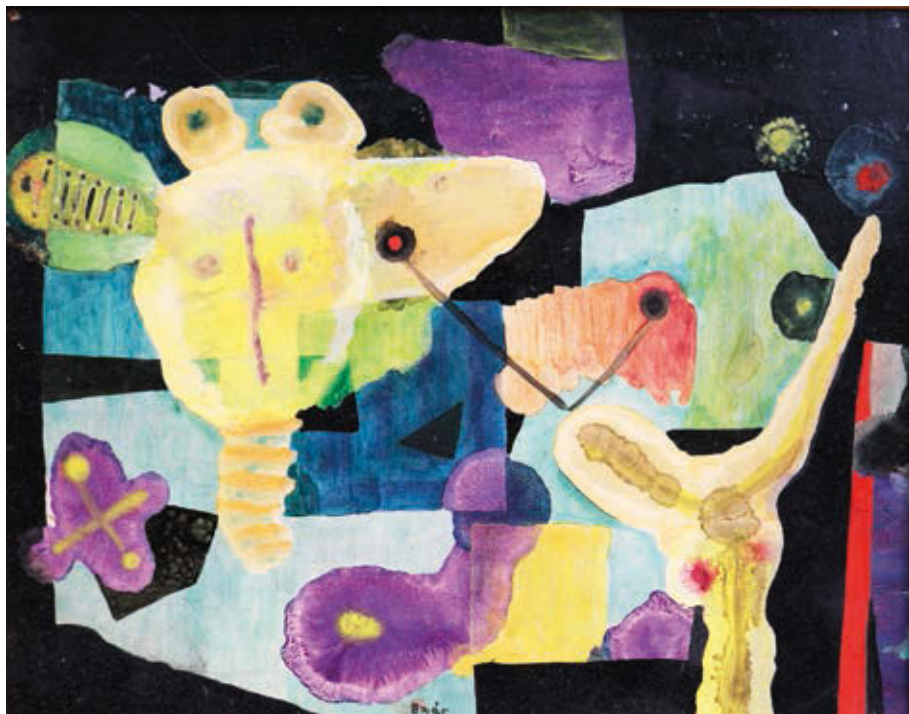
lelkiismeret-furdalás késztetett, hogy megcsináljam ezt a kiállítást apámnak. És anyámnak.

Mit jelent számodra ez az örökség? A külső szemlélőnek úgy tűnik, hogy meghatározó volt, hiszen művészettörténész lettél, ugyanazzal a névvel.

B. I. A.: Ez egy anyyira összetett probléma és anyyira nehéz kérdés, hogy nem tudok rá röviden válaszolni. A hosszú válaszhoz pedig analízisbe kellene mennem. Ha valakit ugyanúgy hívnak, mint az apját, sőt az apja hivatását választja (?), akkor az nagyon gyanús egybeesés. Ott az apa-fiú kapcsolatnak van valamiféle erős és sajátos minősége. Hogy ez a mi esetünkben pontosan micsoda, na, ez az, amire nem tudom a jó és frappáns választ. Azt hiszem, nagyjából az egész életem ennek a válaszadási kényszernek a jegyében telik.

Bojár Iván 1967-es kiállítása után nem foglalkozott tovább az alkotással. Úgy hallottam tőled, hogy a sors fintoraként ez némileg összefüggött a te megérkezéssel a családba. A műtermét hely hiányában lakószobává alakítottátok. Mit érzékelte ebből?

B. I. A.: Apám életének egyetlen, mellesleg eléggé eldugott helyen, a Hazafias Népfőnt II. kerületi helyiségében, az úgynevezett Radnóti Teremben rendezett és Majos Máté által megnyitott kiállítása még nem

BOJÁR IVÁN: *Kerti ünnepély*, 1961, olaj, fa

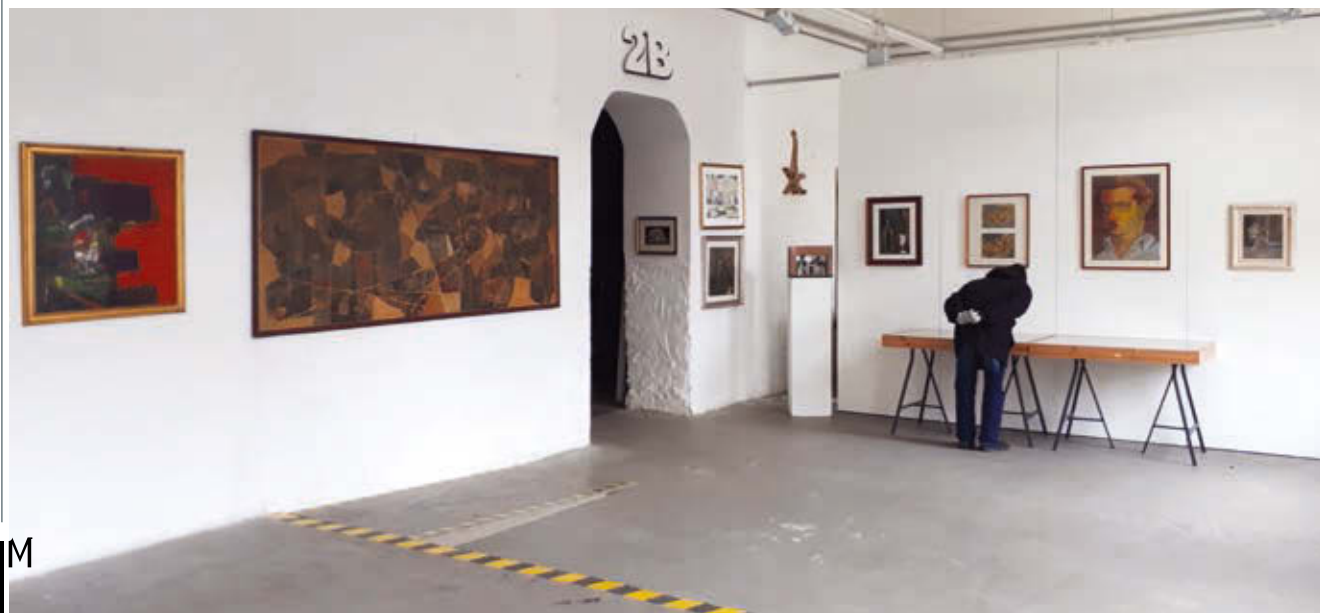
volt vízvázalasztó. A családi legendáriumban, ő így magyarázta sokáig gyerekkoromban, egy vállzületi gyulladás volt a kiváltó ok, mondván, nem tudta tartósan felemelve tartani a karját. Ha visszagondolok későbbi éveinkre, én ennek a korlátnak soha semmi jelét nem láttam. Sőt. Fürtünk-faragtunk, komplex asztalosmunkákat csináltunk közösen. Volt a Pilisben egy telkünk, ott durva kerti meg földmunkákat végeztünk. Szóval felnőttként azt mondanám: ez ürügy volt. Valami más oka lehetett. Ha valami, akkor talán a 68-as csehszlovákiai magyar bevonulás, a szovjet rendszer örökkévalóságának élménye. Apám született demokrata volt, polgári hátterű család gyermeke, gyűlölte azt a rezsimet, amelyben élnie adatott kényszerű kompromisszumokkal, talán-talán olykor megalkuvásokkal vagy belenyugvásokkal, és a 68-as csehszlovák kísérlet elbukása nagyon mélyen érintette. Utolsó illúzióit veszítette el.

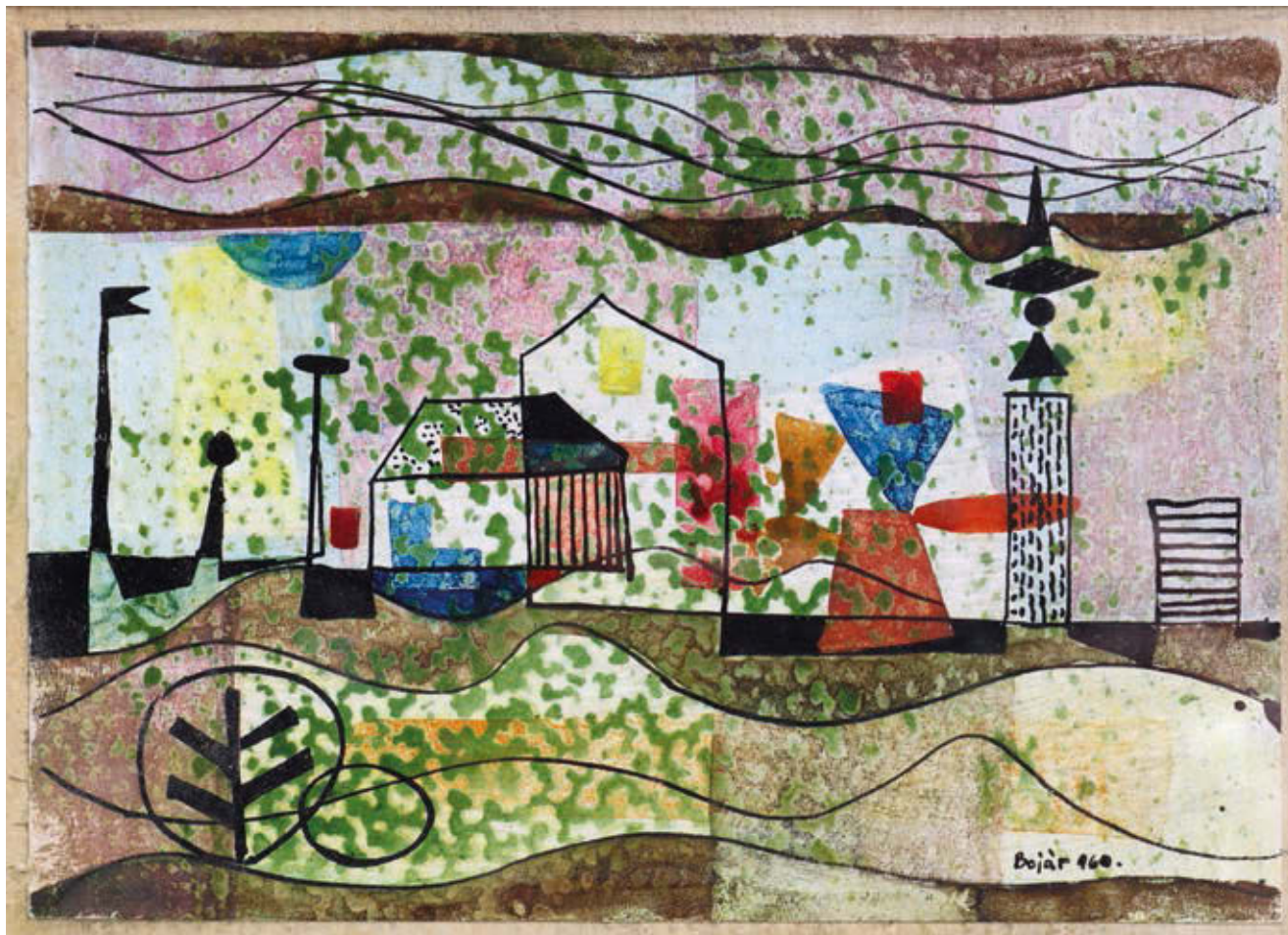
Kiállítási enteriőr a 2B Galériában

Tizennégy voltam, amikor aztán egy napon arra értem haza, hogy anyám nagy lendülettel pakol kifelé apám műterméből, az ágyamat ráncigálja be oda, söpör, lemos, hogy attól kezdve én lakjam ott. Mire este apám hazaért, kész helyzet állt elő. Anyám részéről ez lázadás volt. Az élet lázadása egy kudarcra, az érzelmi blokk ellehetetlenítő hatásával szemben.

Egy hagyaték feldolgozása még egy kívülálló számára is érzelmi kötődést jelent. Mennyire szól bele az életedbe ez az időutazás, amit édesapád műveivel töltöttél?

B. I. A.: Nagyon. Ez egy korszak az életemben, a vele való foglalkozás 22 évvel a halála után. Sokat írok erről, sokat gondolkozom rajta, róla. Ki volt ő? Miért volt olyan? Olyan nehezen elviselhető volt mind nekünk, a családjának,

mind pedig önmaga számára, miközben jó humorú, nagyokat nevető, kellemes társalgó a külvilág felé, de függönyök és súlyos vasajtók rekesztették el benne személyiségének a különböző tereit. Nehéz belátnom ezekben. De ezzel foglalkozom mostanában.

Mutatsz ezekből a belső történésekből valamit a külvilágnak is? Hogyan szerveződött a kiállítás?

B. I. A.: Spontán és véletlenül. Böröcz Lászlónak, a 2B Galéria tulajdonosának meg nekem ugyanabba az iskolába járnak a kislányaink. Kiskamasz korunk óta ismerjük egymást, a folyosón időnként elfecserésztünk. Amikor felidéződött bennem, hogy szeretnék kiállítást apámnak, eszembe jutott, hogy épp Laci egyik régi és izgalmas kiállítása volt, amikor Sugár János mutatta be művész apját, Sugár Gyulát. Ez adta az ötletet, hogy megkérdezzem, lenne-e kedve foglalkozni apám munkáival. A belső történések más irányban indultak el a szervezés közben. Az ő tárlatain sokszor megjelennek a jellegzetes közép-európai sorskérdések, családi viszonyok, az eltagadott származások, a sokszorosan megterhelt, sajátos zsidó eredetkérdések. Nálunk is él egy ilyen motívum. Apám homályos lélekrekeszeinek egyike is ilyen. Ő nem volt zsidó. Nagyon határozottan és öndefiníciója szerint nagyon nem. De az apja meg az anyja, a nagyszüleim, igen. Akkor ez most

BOJÁR IVÁN: *Vidám város*, 1960, vegyes technika

mi? Ő református papnak készült, de mint nem teljesen elfogadható pedigéjú lelkes keresztényt, ifjú levonták, elhajtották munkaszolgálatba. Ha nem szökik meg, ott pusztul. Húszéves korára annyi szenvedést, halált, veszteséget élt meg, ami három életre is sok. De nem volt zsidó. A baráti körének 90 százaléka zsidó volt, de a maga számára nem. A szóhasználatában természetes módon éltek ma már teljesen kikopott jiddis szavak, amelyek nyilván gyerekkorának lipótvárosi, újlipótvárosi polgári közegéhez hozzátartoztak, de ő világpolgár volt, nemzeti liberális, aki elutasított minden a zsidóságra irányuló feltételezést. És hát a festészete is. Innen is érthető, hogy neki miért volt természetes művészi anyanyelve az Európai Iskolához közeli látásmód. Akkor is, ha nem tartozott a nála nemzedékkel idősebb csoporthoz. Apám úgy vélekedett, hovatartozás kérdésében nem a származás, a rákényszerített besorolás a döntő, hanem az ember maga választ szabadon. Ahogy az élet és halál kérdésében is egyébként. A halálát is maga választotta.

Milyen volt a fogadtatása a kiállításnak?

B. I. A.: Nagyon megható volt. Rengetegen jöttek el a megnyitóra a korosztályából a régi barátai közül, és azt kell, hogy mondjam, ami az elsődleges szándék volt, a szellemének megidézése, tökéletesen teljesült.

Mik a további terveid a hagyatékkal kapcsolatban?

B. I. A.: Ötvenöt leszek, befordultam az utolsó harmadba. Az örökül hagyás a tervem. Elsősorban az, hogy a kislányom számára tudatosuljon, ki volt a nagyapja, akit nem is ismerhetett, hiszen az ő születése előtt 13 évvel halt meg. Másrészt, hogy apám szelleme, rendhagyó életműve éljen tovább. Képei olyan emberek falain függenek, akik értéknek fogják föl a munkáit, és számon tartják, ki alkotta őket.

Bojár Iván kiállítása 2018. II. 22. és III. 23. között volt látható a 2B Galériában.